[استنباط نفی اعتبار قراءات متعدد]

[درباره چگونگی استنباط «وجود تنها یک قرائت واحد از قرآن کریم» از حدیث «نزول قرآن بر حرف واحد» در میان کلمات کسانی که این را مطرح کرده‌اند در حدی که جستجو شد توضیحی یافت نشد؛ بلکه عموما این را به عنوان یک معنای کامل واضح، تلقی به قبول کرده‌اند. احتمال مهمترین مستند آنها این است که یکی از کاربردهای رایج کلمه «حرف» که در به معنای «قرائت» است، که این کاربرد در کتب تفسیر و نیز در برخی احادیث شیعه فراوان مشاهده می‌شود.]

[تنها تصریحی که بدان یافت شد در اوایل قرن یازدهم جایی است که برخی از محدثان می‌خواهند بین این حدیث و احادیث نزول قرآن بر سبعة أحرف، که در میان اهل سنت به وفور نقل شده و آن را مهمترین پشتوانه قبول قراءات متعدد در اهل سنت قلمداد می‌کنند، جمع کنند. مثلا مرحوم فیض کاشانی معتقد است که معنای حدیث سبعة احرف، ناظر به تنوع موضوعاتی است که در قرآن آمده است و با ابراز تعجب از تحلیل شیخ طوسی و مرحوم طبرسی که بهترین معنای حدیث نزول قرآن بر سبعة أحرف را بیان انواع اختلاف در قراءات دانسته‌اند، می‌گوید این تحلیل آنها عجیب است زیرا که مفاد حدیث نزول قرآن بر حرف واحد، وجود قراءات متعدد را نفی می‌کند و امام صادق ع هم وقتی می‌شنوند که مردم از حدیث سبعة احرف، صحت قراءات متعدد را نتیجه گرفته‌اند این برداشت را تکذیب می‌کنند و می‌فرمایند قرائت صحیح فقط یکی است (تفسير الصافي، ج1، ص61)[i]. وقتی این ذهنیت تکقرائتی از قرآن کریم کمکم مستقر می‌شود، برخی از متاخران هرگونه معنایی برای حدیث نزول بر سبعةأحرف را، به خاطر همین حدیث امام صادق ع که دال بر تکذیب آن است، زیر سوال می‌برند و بر رد همه این روایات اصرار می‌ورزند (البيان في تفسير القرآن، ص193[ii]؛ موسوعة الإمام الخوئي، ج14، ص439) ویا بر این باورند که اگر مفاد قابل قبولی داشته باشد صرفا اشاره به وجود لهجه‌های مختلف عربی در قرآن است و ربطی به تعدد قراءات ندارد (التمهيد في علوم القرآن، ج2، ص91-116).]

[مطلب دیگری که به نحوی در تایید این برداشت ارائه می‌شود این است که مرحوم کلینی این حدیث را بعد از حدیث دیگری آورده است که باز با سند صحیح از امام باقر ع نقل می‌شود که فرمودند:]

[«إِنَّ الْقُرْآنَ وَاحِدٌ نَزَلَ مِنْ عِنْدِ وَاحِدٍ وَ لَكِنَّ الِاخْتِلَافَ يَجِيءُ مِنْ قِبَلِ الرُّوَاةِ؛ همان قرآن واحدی است که از جانب واحدی نازل شده است ولیکن اختلاف از جانب راویان می‌آید.» (کافی، ج۲، ص۶۳۰).]

[با اینکه در این حدیث تعبیر «حرف واحد» وجود ندارد، اما متأخران همان طور که مقصود از «حرف واحد» در حدیث قبل را قرائت واحد دانستند؛ مقصود از «اختلاف» در این حدیث را اختلاف در قراءات قلمداد کردند؛ و نتیجه گرفتند که قرآن کریم تنها به یک قرائت نازل شده است و این قراءات متعدد هفتگانه و دهگانه‌ای که امروز رواج دارد ساخته دیگران است:]

امام باقر ع فرمودند: همان قرآن واحدی است که از جانب واحدی نازل شده است ولیکن اختلاف از جانب راویان می‌آید.» یعنی قرائت واحد، پس قرآن با نص واحدی نازل شده است؛ و اختلاف، در روایت آن نص

است بر حسب اجتهادات قرائ؛ و امام صادق ع این را در حدیث بعدی [یعنی حدیث اول محل بحث] آشکارتر کرده است که فرمود «ولکن آن نازل شد بر حرفی واحد از جانب [خدایی] واحد» که مقصودشان نفی قراءات متداولی است که مردم گمان می‌کنند از رسول الله ص به نحو متواتر رسیده است پس حضرت این را انکار کرد، چرا که قرآن به نص واحد نازل شده است (التمهید فی علوم القرآن، ج2، ص171)[iii].]

---

[i] . و اما حمل الحديث على سبعة أوجه من القراءات ثم التكلف في تقسيم وجوه القراءات على هذا العدد كما نقله في مجمع البيان عن بعضهم فلا وجه له مع أنه يكذبه ما رواه في الكافي بإسناده عن زرارة عن أبي جعفر عليه السلام قال: إن القرآن واحد نزل من عند واحد و لكن الاختلاف يجيء من قبل الرواة. و بإسناده عن الفضيل بن يسار قال: قلت لأبي عبد اللّه عليه السلام إن الناس يقولون إن القرآن نزل على سبعة أحرف. فقال: كذبوا أعداء اللّه و لكنه نزل على حرف واحد من عند الواحد، و معنى هذا الحديث معنى سابقه و المقصود منهما واحد و هو أن القراءة الصحيحة واحدة الا أنه عليه السلام لما علم أنهم فهموا من الحديث الذي رووه صحة القراءات جميعاً مع اختلافها كذّبهم. و على هذا فلا تنافي بين هذين الحديثين و شيء من أحاديث الأحرف ايضاً.

[ii] . و حاصل ما قدمناه: أن نزول القرآن على سبعة أحرف لا يرجع إلى معنى صحيح، فلا بدّ من طرح الروايات الدالة عليه، و لا سيما بعد أن دلّت أحاديث الصادقين عليهم السّلام على تكذيبها، و أن القرآن. إنما نزل على حرف واحد، و ان الاختلاف قد جاء من قبل الرواة.

[iii] . قال الامام محمد بن علي الباقر عليه السّلام: «القرآن واحد نزل من عند واحد، و لكن الاختلاف يجيء من قبل الرواة». يعني: قراءة واحدة، فان القرآن نزل بنص واحد، و انما الاختلاف في رواية ذلك النص حسب اجتهادات القراء. و قد اوضح الحديث التالي: و قال الامام جعفر بن محمد الصادق عليه السلام: «و لكنه نزل على حرف واحد من عند الواحد». عنى عليه السلام نفي القراءات المتداولة التي كان الناس يزعمونها متواترة عن النبي صلّى اللّه عليه و آله فانكر ذلك، حيث القرآن نزل بنص واحد. اما اختلاف اللهجات- حسبما فسرنا بها الحروف السبعة- فلا ينفيها الامام- عليه السلام- كما جاء في رواية اخرى.

بازبینی #1
ایجاد شده 24 دسامبر 2025 14:25:49 توسط ... .
به روزرسانی شده 24 دسامبر 2025 15:01:29 توسط ... .